

Ю. М. Попова,
аспірантка

УДК 070: 316.77+929 Загребельний

Інтерв'ю Павла Загребельного крізь призму соціальних комунікацій

Вивчення інтерв'ю Павла Загребельного крізь призму соціальних комунікацій дає можливість розкрити особливості їх проблемно-публіцистичного змісту, уписаного в координати соціального часу й простору, указати на їх комунікативну стратегію й прагматику, охарактеризувати інтерв'ю письменника як окремий тип твору.

Ключові слова: жанр, публіцистика, інтерв'ю письменника, соціальна комунікація.

Актуальність нашої розвідки полягає в тому, що соціально-комунікативний аспект інтерв'ю письменника ще малодосліджений. Є праці, що розглядають інтерв'ю митця як комунікативно-психологічне явище, але крізь призму соціальних комунікацій інтерв'ю письменника аналізується вперше.

Мета статті – на прикладі публіцистичної творчості визначного українського письменника Павла Загребельного розкрити комунікативну стратегію та прагматику інтерв'ю, героями яких виступають українські митці слова.

Роль письменника в житті країни важко переоцінити. Він утілює в собі думки, переживання, сумління суспільства та доносить їх до людей у правдивому, неспотвореному вигляді. Його пильні спостереження, влучні вислови та здогадки, перероблені у твори, є «відгуком» часу, в якому відлунюють специфічні особливості певного історичного та культурного періоду. Це означає, що письменника можна вважати яскравим суб'єктом соціальної комунікації.

Інтерв'ю з письменником є однією з найефективніших жанрових форм соціальної комунікації автора художніх творів із читачем, а також одним із методів дослідження творчості митця. Тому важливий пошук ще не розкритих граней і самого жанру, і соціально-комунікативного аспекту змісту діалогу журналіста й письменника як виду комунікативного процесу. За словами Ю. Третяка, жанр інтерв'ю вирізняється тим, що реалізує водночас і міжособистісне контактне спілкування співбесідників (інтерв'юера та респондента), і опосередковану дистантну розмову з масовим адресатом [1, с. 339].

Теоретичною основою нашої наукової розвідки стали дослідження журналістикознавців В. Галич [2], О. Голік [3], І. Михайлина [4], В. Різуна [5], К. Серажим [6], у яких наголошується на особливостях жанру інтерв'ю як найефективнішому способі впливу на масову аудиторію, визначено особливості інтерв'ю з видатними людьми

та підходи до його вивчення, а також методи його підготовки й проведення.

Будь-який журналістський текст, зокрема й інтерв'ю, має на меті певний вплив на аудиторію, який буде залежати від того, як саме кореспондент спланує стратегію спілкування з героєм. Комунікативно-прагматичний аспект інтерв'ю досліджували Н. Заїгіна [7], К. Серажим [6], Т. Попова [8] та А. Станкевич-Шевченко [9]. Зокрема, В. Галич указує на особливості інтерв'ю письменника як типу комунікації та коментує його жанрові різновиди [2, 381–394]. К. Серажим відзначає комунікативну стратегію тексту цього жанру, вона «зумовлюється ціловою настановою й відображається у плані або в тезах підготовленого мовленнєвого твору» [6, 106]. Тож розкриттю комунікативних можливостей інтерв'ю письменника сприяє детальне вивчення журналістом його біографії та творчості.

Досліджувався жанр інтерв'ю і як комунікативно-психологічне явище. Цим займалися вчені О. Логвиненко [10], В. Різун [5], К. Серажим [6] та ін. Дослідниця О. Логвиненко в праці «Письменник як об'єкт інтерв'ю журналіста: психологічний аспект» розглянула якість розкриття психологічної доміанти в інтерв'ю письменника, проте не торкнулася його соціально-комунікативного складника.

За словами А. Станкевич-Шевченко, «будь-який тип інтерв'ю розкриває респондента як особистість (політика, економіста, адміністратора, митця, спортсмена) через його ставлення до подій, явищ, інших людей. Інтерв'ю можна оцінити й з емоційно-психологічного боку: позитивна чи негативна в ньому інформація, дружній чи конфронтаційний характер має розмова, чи впевнений у собі співрозмовник, наскільки відкрита й чесна його позиція тощо» [9].

Судячи із цього, інтерв'ю письменника має неабиякий соціально-комунікативний зміст, адже здатне розкрити особливості його постаті читачеві й налагодити емоційно-психологічний зв'язок з аудиторією.

«Але якщо формування уявлення про особистість є основною стратегією цього інтерв'ю, то запитання до респондента повинні максимально сприяти виявленню такої інформації. Ця інформація може бути втілена у відповідях на прямі запитання, що стосуються діяльності, біографії, сімейного стану, особистих якостей, інтересів тощо, та у відповідях на запитання, які прямо не стосуються респондента, але є достатніми аргументами для того, щоб читачі сформуливали свою думку про нього» [9].

Тобто журналіст відіграє важливу роль у встановленні зв'язку письменника з аудиторією. Саме від сформованих кореспондентом запитань буде залежати перебіг розмови та рівень розкриття особистості митця.

Значну роль у процесі спілкування письменника з аудиторією за допомогою інтерв'ю відіграють соціально-комунікативні канали. Саме вони надають митцеві засоби створення та передачі інформації. Так, учений А. Соколов у праці «Загальна теорія соціальних комунікацій» зазначає: «Комунікативний канал – це реальна чи уявна лінія зв'язку (контакту), по якій повідомлення рухаються від комуніканта до реципієнта. Найявніший зв'язок – необхідна умова будь-якої комунікативної діяльності, у якій би формі вона не здійснювалася (наслідування, управління, діалог). Комунікативний канал надає комуніканту та реципієнту засоби для створення й сприйняття повідомлення, тобто знаки, мови, коди, матеріальні носії повідомлень, технічні пристрої» [11, с. 71].

В інтерв'ю з письменником задіяний не один комунікативний канал, адже воно не обмежується лише розмовою митця із журналістом, у якій працює усний канал комунікації. Після бесіди оброблений працівником ЗМІ текст потрапляє до масової аудиторії вже за допомогою друкованої преси – документованого соціально-комунікативного каналу, що є одним з найпоширеніших і найбільш дієвих. При цьому використовуються й технічні канали, завдяки яким стала можливою сама передача інформації в друкованому вигляді.

За словами А. Соколова, «писемність – це дітище художнього каналу, і разом з тим – першовідкривач технічних каналів, що сприяють розвитку не пізнавально-естетичних ресурсів соціальної комунікації, а її утилітарної ефективності: оперативності передачі, зниженню собівартості, підвищенню тиражу, збільшенню дистанційності і комфортності» [11, с. 75].

Тобто той факт, що письменник спілкується з аудиторією за допомогою письмового комунікативного каналу, свідчить про оперативне та зручне донесення інформації до читача, а також про задоволення його комунікативних потреб.

Для аналізу соціально-комунікативного аспекту інтерв'ю письменника ми обрали інтерв'ю з класиком української літератури Павлом За-

гребельним. Насамперед це яскрава особистість, талановитий письменник, та, що важливо, у минулому журналіст. Досліджуючи інтерв'ю з Павлом Архиповичем, можна чітко простежити соціально-комунікативну стратегію цього жанру. Спілкуючись із журналістом, письменник звертається до широкого загалу, величезної аудиторії читачів, адже одна з особливостей жанру інтерв'ю полягає у можливості кожного читача відчувати атмосферу близькості з видатною особистістю, дізнатися про цікаві сторінки його життя та переживання з перших вуст. Цей процес відбувається й у аналізованих інтерв'ю.

За словами О. Логвиненко, «журналісти фіксують увагу співрозмовників здебільшого на суспільно-політичних, філософських, культурологічних, морально-етичних проблемах, як-от: письменник і час, митець і влада, свобода творчості, еволюція свідомості й громадянський вибір, справжність та її імітація тощо» [10]. В інтерв'ю з Павлом Загребельним кореспондент львівської щоденної газети «Високий замок» торкається, зокрема, суспільно-політичних та особистісних аспектів життя митця та отримує змістовні його відповіді. Слід зазначити, що вже з другої репліки стає зрозуміло: розмова ведеться з письменником. Відповідь майже на кожне запитання ілюстрована прикладом з його власного життя, використані яскраві епітети та порівняння. Під час розмови журналіст звертає увагу на те, що його співрозмовник – не дуже активний учасник інтерв'ю, та, незважаючи на популярність власних творів, людина не публічна. Та й сам 83-річний Павло Загребельний відзначає: «Колись були публічні будинки, тепер у нас є публічні політики. А я не можу бути публічним письменником. Не тому, що не люблю журналістів, навпаки, дуже їх ціную. Читаю багато газет, стежу за пресою. Просто я фізично вже не можу брати активну участь у цьому процесі» [12]. Читач одразу розуміє цінність цього інтерв'ю, а також виявлену повагу письменника до своєї аудиторії, бо, незважаючи на стан здоров'я та відстороненість від публічного життя, Павло Загребельний спілкується із журналістом, тим самим ведучи розмову з читачем.

Кореспондент торкається й питань політики та підтримки українських письменників державою. Думка Павла Загребельного стосовно цього авторитетна, бо як письменник старшої генерації він працював у часи різного керівництва держави та в різних умовах, а тому може порівнювати й робити корисні висновки. Журналіст і читач дізнаються про життя письменника за часів радянської влади, про різницю між тодішнім і теперішнім керівництвом держави у ставленні до літераторів: «Державі не треба підтримувати книговидавництво. Треба, щоб вона не душила його. Нехай не втручається в цю справу. Потрібно скасувати ті драконівські закони і податки. Держава сьогодні мені нагадує радян-

ську владу, яка від колгоспних корів вимагала надоїв у десять тисяч літрів молока, а вони давали тільки як кози – тисячу. А все тому, що цих корів не годували. От і наша держава хоче, щоб книжки видавали, хоче одержувати прибутки, а нічого для цього не робить» [12].

Має Павло Архипович власну думку й щодо розміщення його книг у всесвітній мережі Інтернет: «Ставлюся позитивно. Сам їх там не шукаю. У мене вдома стоять два комп'ютери, та жодним не користуюся. Не можу – звук писати ручкою. Стівен Кінг якось провів експеримент. Запустив в Інтернет декілька сторінок свого нового роману і зазначив: той, хто хоче почитати більше, нехай надішле йому один долар. Таким чином, “заробив” декілька мільйонів! Подобається комусь чи не подобається, Інтернет є, і ніхто не зможе його закрити. Однак, як на мене, він не може бути універсальним засобом пізнання. Наприклад, коли стало модним телебачення, усі казали, що кінофільми і кінотеатри тепер нікому не потрібні. Але ж гарні фільми в гарних кінотеатрах люди й досі дивляться. Так само й з Інтернетом. Одні читатимуть книги з комп'ютера, інші й далі ходитимуть до бібліотеки. Брати книжку в руки – це естетична насолода, ні з чим не зрівняне відчуття. Книжку ніщо не зможе замінити» [12].

Незважаючи на те, що письменник висловив своє позитивне ставлення до розміщення книг у мережі Інтернет, останнім реченням він ніби переконує аудиторію в перевазі друкованих видань, називаючи читання книги естетичною насолодою.

Це питання турбувало й кореспондента газети «Факти» Ольгу Унгурян, яка брала інтерв'ю в письменника:

– Павле Архиповичу, Ви зараз живете як самотник – сидите на дачі в Кончі-Озерній. І <...> пишете роман за романом. Звідки сили беруться?

– Сили, на жаль, вже не ті. На машинці друкувати важко. Пишу від руки.

– У століття комп'ютерної літератури?

– Не вірю я в комп'ютерну літературу. У мене два комп'ютери стоять – пробував, не можу! А рука відчуває папір, кожну букву. Нехай це і старомодно... [13].

Не оминає журналістка цікавого й водночас болючого питання, що стосується біографії Павла Архиповича. Під час її прочитання складається враження, що це сюжет одного з літературних творів. Із цього інтерв'ю читач дізнається, що, незважаючи на піднесений характер творів письменника, життя його було дуже складним. «Література народжується зі страждання, – говорить Павло Архипович Загребельний. – Я рано залишився без матері. Потім була дуже зла мачуха. Потім – голод. Потім – війна. У 42-му я, поранений лейтенант артилерії, потрапив у полон і два з половиною роки провів у німецьких концтаборах. У свої 20 років я вже мав колосальний і страшний життєвий

досвід. І коли студентом читав поему Данте, його пекло здалося мені таким <...> несправжнім! А після війни ще 16 років був “людиною другого сорту”: адже ті, хто перебував у полоні, вважалися за постановою Сталіна, “зрадниками Батьківщини”. Мене всіляко переслідували. Це був болісний час. І саме тоді я почав писати. Очевидно, тому й узявся за перо, що в житті було так багато горя» [13].

Зачіпає журналістка й вічне питання – щастя. Письменник зауважив: «Я щасливий, адже я живий. У концтаборах ми молилися всім богам: тільки б дожити до Перемоги, а там вже й помирати можна. І ось я живу після цього вже 60 років. Це щастя! У мене прекрасна дружина, діти та онуки, а нещодавно народився правнук – теж Павло. Я щасливий, тому що мої книжки читають. І ще тому, що у свої 80 років не такий дурний, як у шістнадцять. А був таки дурний (*Сміється*)» [13].

Відповідь на запитання можна вважати своєрідною емоційною настановою читачеві. Адже, незважаючи на складний життєвий шлях, Павло Архипович вважає себе щасливою людиною й цінує те, що має. Цей факт однозначно діє на процес формування позитивного образу особистості письменника серед масової аудиторії.

На прикладі наступного інтерв'ю Павла Загребельного можна стверджувати, що діалог з письменником й відтворює особливості певного історичного періоду, державної політики, й демонструє роздуми митця про значення літератури в житті держави. Так, у розмові з турецьким кореспондентом Гьокханом Деміром Павло Загребельний має змогу поділитися з читачем своїми думками щодо дилеми «Схід–Захід», а також окреслити місце української літератури у світі. За його словами, воно історично сформоване та цілком прийнятне. «Як професійний літератор, – відзначив Павло Загребельний, – я схильний бачити присутність літератури скрізь. Друга світова війна не лише розділила світ на два табори, але й виявила крах духовних цінностей Заходу. Цілком природно, що після війни Захід звернув увагу на Схід, звідки буквально хлинув бурхливий потік японської поезії, китайської філософії дзен-буддизму, ведичних індійських творів, прийшла сувора етика ісламу. Вплив східної художньої літератури, я б сказав, відбувався в плані індивідуального. Киргиз Чингіз Айтматов, чуваш Геннадій Айгі разом з іншими творцями переходять на російську мову, збагачуючи російську літературу східними мотивами, збагачуючись самі духовно, і набувають світової популярності. Що стосується української літератури, то вона досить затишно почуває себе у своєму національному “гнізді” й не схильна “зраджувати” Заходу, якому належить історично й географічно» [14].

Як автора історичних творів Павла Загребельного було доцільно запитати й про зв'язки

літератури з історією. Велика кількість читачів захоплюється його історичними творами, та чи є в них документальна правдивість? Письменник залюбки висловлює свою думку щодо цього.

«Мабуть, прямої співвіднесеної історії та літератури не існує. У кожній свої закони, у тому числі, наприклад, хронологія. Хрестові походи відбувалися в VI–VIII ст., а романи Вальтера Скотта про це з'явилися лише на початку XIX. Батий зруйнував Київ в 1240 р., а цикл романів про монгольське нашествя російський письменник Володимир Ян почав писати тільки через 700 років після цього. Про те, як читач вірить у достовірність зображених у літературі історичних фактів, можна переконатися на прикладі Сталіна. Цей тиран всіляко заохочував творчість письменників і режисерів, які розробляли історичні теми, мабуть, сподіваючись у зображенні лютої Івана Грозного, Петра I або татарських ханів знайти виправдання своїх неймовірних звірств. Чи прагнув я у своїй “Роксолані” передусім до літературної достовірності? І так, і ні. Можна було писати роман, користуючись, скажімо, донесеннями із Стамбула венеціанських послів. Але ж відомо, що ніхто не бреше так, як очевидці. Тому “Роксолана” достовірна лише з погляду зовнішніх подій її життя – внутрішній світ героїні роману цілком і повністю “вигадані” автором, який скористався для цього своїм життєвим і літературним досвідом» [14].

Отже, у співпраці з кореспондентами письменник може створити текст, здатний максимально чітко донести до читача суспільно вагомі змісти, уписані в координати соціального часу і простору. Вивчення інтерв'ю Павла Загребельного крізь призму соціальних комунікацій дає можливість розкрити особливість їх комунікативної стратегії й прагматики, говорити про інтерв'ю письменника як про окремий тип твору. Спілкуючись із журналістом, письменник має змогу акцентувати на важливих, а то й маловідомих сторінках своєї життєвої й творчої біографії, донести цінну інформацію до широкого загалу, віднайти у власній долі знаки долі свого народу.

1. Третяк Ю. Ю. Дискурсивні стратегії інтерв'юера, орієнтовані на масового адресата, в публіцистичному жанрі інтерв'ю-презентації на сторінках французького літературного журналу «LIRE» / Ю. Ю. Третяк // Мова і культура. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 335–341.

2. Галич В. М. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності : монографія / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.

3. Голік О. Інтерв'ю в українській пресі XXI ст. / О. Голік // Наукові записки Інституту журналістики. – К., 2008. – Т. 30. – С. 48–52.

4. Основи журналістики : підручник / І. Л. Михайлин. – 3 вид., доп. і поліпш. – К. : ЦУЛ, 2002. – 284 с.

5. Різун В. В. Теорія масової комунікації [Електронний ресурс] / В. В. Різун. – URL: journalib.univ.kiev.ua/Teoriya_mas_com.pdf.

6. Серажим К. С. Структура публіцистичного тексту: загальні підходи до текстологічного аналізу // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 1. – С. 106.

7. Заїгрина Н. А. Лингвостилистические особенности печатного интервью как типа текста : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Н. А. Заїгрина. – М., 1988. – 21 с.

8. Попова Т. И. Телеинтервью в коммуникативно-прагматическом аспекте / Т. Попова. – С.Пб. : Филол. ф-т СПбГУ, 2002. – 220 с.

9. Станкевич-Шевченко А. Комунікативні стратегії інтерв'ю [Електронний ресурс] / А. Станкевич-Шевченко. – URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2048>.

10. Логвиненко О. Письменник як об'єкт інтерв'ю журналіста: психологічний аспект // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 4. – С. 11–14.

11. Соколов А. В. Общая теория социальных коммуникаций [Електронний ресурс] / А. В. Соколов. – URL: http://www.eartist.narod.ru/text16/081.htm#з_032.

12. Загребельний П. Роздуми живого класика [Електронний ресурс] / П. Загребельний. – URL: http://ukr-foto.net/people_133.html.

13. Загребельний П. «Я щасливий, бо мої книги читають...» [Електронний ресурс]. – URL: <http://fakty.ua/67228-pavlo-zagrebelnyj-quot-ya-schastliv-potomu-chto-moi-knigi-chitayut-quot>.

14. Інтерв'ю Г'юкхана Деміра з Павлом Загребельним [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.turkceolimpiyatları.com.ua/index.php/medyaodasi/183-2011-06-10-17-48-27.html>.

Подано до редакції 06. 12. 2013 р.

Popova Yu. M. Pavlo Zahrebelny's interviews through the prism of social communications.

The study of interviews by Pavlo Zahrebelny through the prism of social communications makes it possible to reveal the feature of problem journalistic content entered in the coordinates of social time and space, to specify their communication strategy and pragmatics, to describe the „interview of a writer” as a particular type.

Keywords: genre, social and political journalism, interviews of a writer, social communication.

Попова Ю. Интервью Павла Загребельного сквозь призму социальных коммуникаций.

Изучение интервью Павла Загребельного сквозь призму социальных коммуникаций дает возможность раскрыть особенность их проблемно-публицистического содержания, вписанного в координаты социального времени и пространства, указать на их коммуникативную стратегию и прагматику, охарактеризовать “интервью писателя” как отдельный тип.

Ключевые слова: жанр, публицистика, интервью писателя, социальная коммуникация.